

MILLIY MEROS EGALARI

Zohidov Zokir Hasanovich

Samarqand viloyati

Urgut tumani O'rta Guzar mahalla faoli

panox145@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida kulolchilik san'ati tarixi, rivojlanish bosqichlari, maktablari va zamonaviy kulolchilik vakillari to'g'risida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: madaniy me'ros, hunarmandchilik, milliy qadriyat, xunarmandchilik markazi

Kulolchilik san'ati O'zbekistonda qadim zamonlardan beri mavjud bo'lib, uning dastlabki izlari miloddan avvalgi ming yilliklarga borib taqaladi. Arxeologik qazishmalar davomida topilgan ko'plab sopol buyumlar O'zbekiston hududida qadimdan kulolchilik namunalari keng tarqalganligini tasdiqlaydi. Xususan, Buxoro, Samarqand, Xiva va Rishton kabi azm shaharlarda kulolchilik an'analari juda taraqqiy etgan edi. O'rta asrlarda O'zbekiston hududida kulolchilik san'ati o'zining yuqori darajaga yetganligi, ayniqsa, Rishton kulollari tomonidan ishlab chiqarilgan nozik va chiroyli sopol buyumlarda o'z aksini topgan. Bu sohaning rivojlanish boshqichlarini o'rgansak uni bevisita Qadimiy davr, O'rta asrlar, Temuriylar davri va undan keyingi davrga bo'lishimiz mumkin.

Qadimiy davr. Miloddan avvalgi 3-2 ming yilliklar oralig'ida O'zbekiston hududida yashagan qadimiy xalqlar turli sopol buyumlar ishlab chiqara boshlaganlar. Bu davrda sopol buyumlar asosan maishiy ehtiyojlar uchun ishlatilgan va ularning bezaklari oddiy geometrik shakllardan iborat bo'lgan. O'sha davrda kulollik an'analari hali endi shakllanayotgan bo'lib, oddiy uskunalar va texnologiyalar qo'llanilgan. Asrlar o'tgani sayin soha rivojlana bordi, o'rta asrlarda, ayniqsa, IX-XII asrlarda Turkistonda kulolchilik san'ati jadal rivoj topdi. Bu davrda ishlab chiqarilgan sopol buyumlar o'zining murakkab bezaklari va sifatli ishlanishi bilan ajralib turadi. O'rta asrlarda Samarqand, Buxoro va Xorazm kulollari o'zlarining yuqori sifatli sopol buyumlari bilan mashhur bo'lganlar. Bu davrda sopol buyumlar nafaqat maishiy ehtiyojlar uchun, balki diniy va marosim maqsadlarida ham keng qo'llanilgan. Ayniqsa, islom san'ati ta'siri ostida bezatilgan sopol idishlar va kafel plitalar O'rta Osiyoda keng tarqalgan. Temuriylar davrida (XIV-XV asrlar) o'lkada kulolchilik san'ati yana bir yangi bosqichga ko'tarildi. Amir Temur va uning avlodlari madaniyat va san'atni rivojlantirishga katta e'tibor qaratdilar. Bu davrda Samarqand va Buxoro kulollari o'zlarining noyob texnologiyalari va yuqori sifatli mahsulotlari bilan mashhur

bo'ldilar. Temuriylar davrida ishlab chiqarilgan sopol buyumlar o'zining noyob bezaklari, murakkab geometrik va o'simlik naqshlari bilan ajralib turadi. Bu davrda sopol buyumlar nafaqat maishiy ehtiyojlar uchun, balki saroylar va masjidlarni bezash uchun ham keng qo'llanilgan.

XIX-XX asrlarda esa kulolchilik san'ati yangi rivojlanish davrini boshdan kechirdi. Bu davrda yangi texnologiyalar va uskunalar paydo bo'lishi bilan birga, eski an'analar ham saqlanib qoldi. Rishton, Gijduvon, Samarqand va boshqa shaharlar kulollari o'zlarining boy meroslarini saqlab, yangi uslublar va texnologiyalarni qo'llay boshladilar. Bu davrda ishlab chiqarilgan sopol buyumlar o'zining rang-barangligi va yuqori sifatli ishlanishi bilan ajralib turadi.

Asosiy kulolchilik markazlari:

Rishton. O'zbekistonning eng mashhur kulolchilik markazlaridan biri hisoblanadi. Bu shahar Farg'ona vodiysida joylashgan bo'lib, uning kulollari o'zlarining noyob texnologiyalari va bezak uslublari bilan obro' qozongan. Rishton kulollari asosan ko'k va oq rangli sopol buyumlarni yasashadi. Ushbu buyumlar, asosan, gul va geometrik naqshlar bilan bezatiladi. Rishton sopol idishlari va suvenirlarini butun dunyo bo'ylab taniqli.

Gijduvon. Buxoro viloyatining Gijduvon shahri ham kulolchilik san'ati markazlaridan biridir. Bu yerda ishlab chiqarilgan sopol buyumlar o'zining rang-barangligi va murakkab bezaklari bilan ajralib turadi. Gijduvon kulollari ko'p asrlik an'analarni saqlab qolgan va zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashtirishda davom etmoqdalar. Gijduvon kulolchiligi Buxoro va uning atrofidagi hududlarda juda mashhur.

Samarqand. Samarqand ham kulolchilik san'ati rivojlangan shaharlardan biri. Samarqand kulollari o'zlarining yuqori sifatli sopol idishlari va bezak buyumlari bilan tanilgan. Bu shaharda ishlab chiqarilgan sopol buyumlar, asosan, ko'k, yashil va oq ranglarda bo'lib, ularning ustki qismi geometrik va o'simlik naqshlari bilan bezatiladi.

Mamlakatimizda qadimdan milliy qadriyat sifatida rivojlanib kelayotgan kulolchilik an'alarini asrab-avaylash, xalqaro miqyosdagi nufuzini oshirish, har bir oila, jamoa, idora va tashkilotlarda uni keng targ'ib etish, xalq ustalarining mehnatini munosib rag'batlantirish, aholining keng qatlamlarini, ayniqsa yoshlarni jalb etish orqali sifatli kulolchilik mahsulotlarini ichki va tashqi bozorga chiqarish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish maqsadidayurtboshimizning 2021-yil 23-mart sanasida chiqarilgan PQ-5033-sonli “Kulolchilikni jadal rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida”gi Qarorlarida bevosita hududlarda kulolchilik an'alarini tiklash va rivojlantirish maqsadida sohada ixtisoslashgan markazlar va galereyalar tashkil etish, kulolchilik mahsulotlari ishlab chiqarilishini kengaytirish, shuningdek, kulolchilik faoliyati bilan shug'ullanayotgan hunarmandlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, usta-shogird maktablari faoliyatini tubdan takomillashtirish orqali

yoshlarni sohaga keng jalb qilish va shu asosda yangi ish o‘rinlarini yaratish hamda sohaning yetuk namoyandalari tajribasi asosida kulolchilik an‘analarini milliy iftixor ramzi sifatida har bir oila, xonadon, mahalla hamda idora va tashkilotlarda keng targ‘ib qilish bo‘yicha loyihalarni amalga oshirish vazifalari mustahkam belgilandi.

Bugungi kunda Yosh kulollar, an‘anaviy usullarni o‘rganib, zamonaviy yondashuvlar bilan boyitib, o‘z san‘at asarlarini rivojlantirishda davom etmoqdalar. Bugungi kunda ko‘plab yoshlarkulolchilikka qiziqib, bu sohada o‘z izlariniqoldirmoqdalar. Ular o‘z ijodiy ishlari orqali nafaqatmilliy an‘analarni davom ettiribgina qolmay, balkizamonaviy uslublarni ham joriy qilmoqlar. Ulardan Jaxonbaxt Xaqberdiyev - O‘zbekistonning yosh va iqtidorli kulollaridan biri bo‘lib, u milliy kulolchilik san‘atini saqlash va rivojlantirishda beqiyos hissa qo‘shmoqda. Uning ijodi milliy kulolchilik san‘atining eng yaxshi an‘analarini saqlab qolish bilan birga, unga zamonaviy elementlarni ham kiritish orqali o‘ziga xos uslubni yaratdi. U o‘zining noyob texnikasi va uslublari bilan sopol buyumlar yasashda yangi yo‘nalishlarni kashf qildi. Uning ishlari o‘zining go‘zalligi va murakkabligi bilan ajralib turadi, bu esa nafaqat san‘at ixlosmandlarini, balki soha ekspertlarining ham e‘tiborini qozongan. Uning asarlari ko‘plab ko‘rgazmalarda namoyish etilgan va yuqori baholangan.

Yosh avlodni bu soha bilan qiziqtirish va ularni milliy san‘atga jalb qilish yo‘lida olib borayotgan sa‘y-harakatlari tufayli omma e‘tiborini qozona oldi. Bundan tashqari uning ustoz-shogirdan‘analarini davom ettirish yo‘lidagi ishlari tahsinga sazovor. Bugungi kunga qadar o‘nlab ixlosmandlarga o‘z san‘atining sir-asrorlarini o‘rgatib, ularga ta‘lim berdi. Xaqberdiyev yosh kulollarni tayyorlash va ularni milliy san‘atga jalb qilish uchun muntazam ravishda ustaxonalarda amaliyotlar o‘tkazadi. Uning ta‘limoti nafaqat texnik ko‘nikmalarni o‘rgatish, balki milliy madaniyat va san‘atning mohiyatini tushuntirishni ham o‘z ichiga oladi. Bu esa yosh avlodning milliy san‘atga bo‘lgan hurmat va e‘tiborini oshiradi hamda ularni bu sohada faoliyat yuritishga undaydi.

Qahramonimizning kelgusidagi rejalari ham katta qiziqish uyg‘otmoqda. U milliy kulolchilik san‘atini yanada rivojlantirish, yangi texnologiyalarni joriy etish va xalqaro miqyosda tan olinishini ta‘minlashni maqsad qilgan. Shu bilan birga, u yosh avlodni milliy san‘atga jalb qilish va ularga kerakli ko‘nikmalarni o‘rgatish orqali milliy merosni saqlab qolishga katta hissa qo‘shishni davom ettirmoqda.

Kulolchilik san‘atini rivojlantirish uchun davlat tomonidan ham ko‘plab dasturlar amalga oshirilmoqda. Yoshlar uchun maxsus grantlar, ko‘rgazmalar va tanlovlar tashkil etilmoqda. Bularning barchasi yosh avlodning kulolchilik san‘atiga muhabbatini oshiradi va ularning ijodiy salohiyatini yuzaga chiqaradi. Yuqorida keltirilgan Prezident Qaroriga muvofiq kulolchilik yo‘nalishida zarur xomashyo bazasini yaratish, kulollarga yer maydonlari va binolar ajratish, muhandislik-kommunikatsiya tarmoqlariga ulash, asbob-uskuna va jihozlar bilan ta‘minlash

maqsadida qulay shartlarda kreditlar ajratilmoqda. Bundan tashqari, “Hunarmand” uyushmasining a’zolari uchun ularning faoliyati mahsulotlari ular xoh tovar yoki xizmatlar bo’lishidan qat’iy nazar ishlab chiqarish va sotishda qat’iy belgilangan miqdorlarda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig’idan ozod etish imtiyozini belgilab qo’yilgan. Bu esa ular uchun tengsiz imkoniyatlar majmui demakdir.

Yosh hunarmandlar — milliy merosimizni saqlab qolish va uni rivojlantirish yo’lida katta hissa qo’shayotgan san’atkorlardir. Ularning ijodiy ishlari nafaqat yurtimizda, balki butun dunyoda e’tirof etilmoqda. Kelajakda yosh kulollarimiz yanada katta yutuqlarga erishishlariga ishonchimiz komil.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 17 noyabrdagi “Hunarmandchilikni yanada rivojlantirish va hunarmandlarni har tomonlama qo‘llab-quvvatlash chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi PF-5242 sonli farmoni.
2. Ortiqov N. Milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida o‘quvchi shaxsini axloqiy shakllantirish. Ped. fan. dokt. ... diss. – Toshkent, 2000. – 305 b.
3. Musurmonova O. Ma’naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 1996.
4. Sharipov Sh.S. O‘quvchilar kasbiy ijodkorligi uzviyligini ta'minlashning nazariyasi va amaliyoti. Ped. fan. dokt. ... diss. – Toshkent, 2012. – 264 b.
5. <https://kun.uz/news/2020/04/13/hunarmandchilik-faoliyati-togrisidagi-qonun-loyihasi-elon-qilindi>
6. http://iqtisodiyot.tsue.uz/sites/default/files/maqolalar/41_R_Abdullayeva.pdf